

Gál István László¹

A kémkedés a magyar büntetőjogban

Spying in the Hungarian Criminal Law

Napjainkban számolnunk kell olyan nemzetbiztonsági kockázatokkal, amelyek abból erednek, hogy a nyílt forrásokból (internet, országos és helyi média stb.) származó, összegyűjtött, elemzett és értékelt információk hozzáférhetőek idegen hatalmak vagy szervezetek (ellenérdekelte titkosszolgálatok) számára is. A büntetőeljárásokban felmerülhet tehát, hogy ezek a cselekmények kémkedésnek minősíthetők-e, közelebbről: lehet-e ez bűncselekmény a magyar büntetőjog szerint? A jelen rövid tanulmány erre a kérdésre keresi a választ.

Kulcsszavak: kémkedés, OSINT, büntetőjog, hírszerző tevékenység

Nowadays we have to take into consideration national security risks arising from forwarding collected, classified, analysed and concluded information through opened sources (such as the Internet, national and local mediums) that can be available for foreign powers or organisations (counter-interested secret services). The question arose during a criminal procedure whether such action can be classified as a criminal act of espionage according to the Criminal Code, or going further: can it be a crime according to the Hungarian criminal law? This short study aims to answer this question.

Keywords: espionage, OSINT, criminal law, intelligence

Az állam elleni bűncselekmények általános jellemzői

Az állam elleni bűncselekmények minden korban a fennálló politikai rendszer büntetőjogi védelmét szolgálták. Ezért szokták politikai bűncselekményeknek is nevezni őket, szemben a büntetőjog különös részében található összes másik fejezetben található, úgynevezett köztörvényes bűncselekményekkel. A politikai bűncselekmény

¹ Prof. Dr. Gál István László ügyvéd, tanszékvezető egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszék; egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet, Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék. ORCID-azonosító: 0000-0002-0258-8587.

elkövetője nem minden esetben bűnöző a szó hétköznapi értelmében: ami az egyik ország vonatkozásában bűn, annak az elkövetője egy másik ország szempontjából lehet akár hős is. Erre tipikus példa a kémkedés elkövetője.

A magyar jogtörténetben az állam elleni bűncselekmények gyökerei írott formában Werbőczy *Hármaskönyvében*, az I. rész XIV. címében szabályozott hűtlenség 18 esetében már fellelhetők. A *Csemegi-kódex* Különös részének I. fejezete, „Az állam léte és alapintézményei elleni bűncselekmények” körében határozta meg a felségsértés és a hűtlenség tényállását, a II. fejezetben „Az államhatalom békés működését fenyegető büntetendő cselekmények” pedig a lázadás és az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás tényállása nyert szabályozást. A kódex felségsértésnek tekintette az állam, illetve annak leglényegesebb intézményei megsértésére irányuló (tehát a belső intézményeket belülről bomlasztó) erőszakos tetteket, hűtlenségnek az állam külbiztonságát az állampolgári hűség megszegésével fenyegető magatartásokat (amelyek az államot külső veszélynek, háborúnak teszik ki), és ugyancsak külön fejezetben írt elő büntetéseket a király és a királyi ház tagjainak bántalmazása és megsértése miatt.

A *Csemegi-kódex* első 40 évében állam elleni bűncselekmények nem fordultak elő nagy számban a bírói gyakorlatban. Az első világháború után azonban zavaros idők jöttek. Ahogy Angyal Pál megfogalmazta az egyik monográfiájában: „Az 1918. és 1919. évek értékromboló eseményei kiáltó bizonyosságot tettek arról, hogy ha egy nemzetben a fegyelmezettség s az áldozatos hazaszeretet meggyengül, ha az összetartás kapcsai meglazulnak, s ha ennek folytán széthúzó és többnyire pusztító erők kerekednek felül: megbomlik az erkölcsi és gazdasági élet rendje, fennakad a kulturális fejlődés menete s napokon belül tönkremegy mindaz, amit századok építettek.”² 1921-ben vált tehát a magyar büntetőjog részévé a hírhedt 1921. évi III. törvény, az úgynevezett rendtörvény, amely a korábbi forradalmi mozgalmak csírájában történő elfojtását volt hivatott szolgálni. A második világháború azonban elsöpörte ezt a jogszabályt az öt megalkotó rendszerrel együtt, de hamarosan újra zavaros idők jöttek. Volt ugyan egy rövidebb ideig tartó, reménykedésre okot adó történelmi időszak is, amely alatt új büntetőjogi szabályok születtek az állam elleni bűncselekmények témakörében. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány kiadta a népbíráskodásról szóló 81/1945. (II. 5.) ME számú rendeletet. Az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelettel módosított 81/1945. (II. 5.) ME számú rendeletet az 1945. évi VII. törvény emelte törvényerőre. Ez a törvény még a demokratikus államrend és a köztársaság védelméről szólt.

A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása (BHÖ) 1952-ben a Népköztársaság elleni bűncselekmények cím alatt az állam belső biztonsága elleni (I. fejezet), az állam külső biztonsága elleni (II. fejezet), a honvédelem érdekeit sértő (III. fejezet) és a béke elleni, háborús és nép elleni (IV. fejezet) bűncselekményeket határozta meg. „A restaurációs kísérletek elleni harc egyik leghatékonyabb eszköze a büntetőjog. A büntetőjogi harc azoknak a jogszabályoknak az alkalmazásával történik, amelyeket a szocialista állam törvényhozó szervei éppen az ellenforradalmi cselekményekkel szembeni védekezés céljára alkottak” – olvashatjuk egy korabeli

² ANGYAL 1928, 1.

tankönyvben.³ Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésekor ezeket a büntető jogszabályokat alkalmazták a magyar bíróságok. Az eljárások ugyan lehettek formálisan jogszerűek, tartalmilag ugyanolyan igazságtalannak érezzük őket, mint az 1921. évi III. törvénycikk alapján lefolytatott büntetőeljárásokat.

Az 1961-es Btk., az 1961. évi V. törvény Különös Része az első (IX.) fejezetében szabályozta az állam elleni bűncselekményeket. A fejezet a következő bűncselekményeket tartalmazta: összeesküvés, lázadás, kártevés, rombolás, merénylet, izgatás, hazaárulás, ellenség támogatása és a kémkedés. Ezekhez járult még a feljelentési kötelezettség elmulasztása, és büntetendő volt, ha bármely bűncselekményt más szocialista állam ellen követik el.

Az 1978. évi IV. törvény, vagyis a korábbi Btk. eredetileg teljesen hasonlóan szabályozta az állam elleni bűncselekményeket, mint az 1961-es Btk.

1989. október 15-én újradefiniáltuk az állami elleni bűncselekményekre vonatkozó büntetőjogi szabályokat. Megszűnt a halálbüntetés kiszabásának a lehetősége – még a halálbüntetés Alkotmánybíróság általi eltörlését megelőzően. Jogi tárgya az alkotmányos rend lett, amely gyakorlatilag megegyezik az új Alaptörvény szerinti állami rend kategóriájával. Jellemző ezen bűncselekményekre a jogi tárgy ellen irányuló célzat, és összesen tíz bűncselekmény maradt a fejezetben.

A 2012. évi C. törvény, a jelenleg hatályos Btk. az állam elleni bűncselekmények szabályozásán nem változtatott, a XXIV. fejezet gyakorlatilag megegyezik az 1978. évi IV. törvény X. fejezetében található szabályozással.

Az állam elleni bűncselekmények szabályozása mindig, minden korban szoros összefüggésben állt és áll az adott állam alkotmányával. A magyar állam politikai berendezkedését meghatározó, 2012. január 1-től hatályos alkotmány, Magyarország Alaptörvénye lefektette azokat a szabályokat, amelyek a politikai intézményrendszer alapjait jelentő állami rendet definiálják (azt az állami rendet, amelyet a Btk. a társadalomra veszélyesség fogalmát meghatározó 4. § (2) bekezdésében *expressis verbis* megnevez mint a bűncselekmény egyik különös jogi tárgyát, vagyis azt a törvényhozó által védeni kívánt társadalmi viszonyt, amelyet minden állam elleni bűncselekmény elkövetője sért vagy veszélyeztet). Magyarország Alaptörvénye már rögtön az Alapvetés B) cikkében kimondja, hogy:

„(1) Magyarország független, demokratikus jogállam.

(2) Magyarország államformája köztársaság.

(3) A közhatalom forrása a nép.

(4) A nép a hatalmát választott képviselői útján, kivételesen közvetlenül gyakorolja.”

Az alapvetés C) cikk (2) bekezdése pedig kimondja, hogy:

„Senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására. Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni.”

Ezeket az Alaptörvényben lefektetett szabályokat védi a maga sajátos eszközeivel a magyar büntetőjog a Btk. XXIV. fejezetében található állam elleni bűncselekmények kriminalizálása által.

³ *Büntetőjogi tankönyv II.* 1959, 19.

Az állam elleni bűncselekményeket hagyományosan két kategóriába sorolhatjuk: az állam belső biztonsága elleni bűncselekmények (a régi magyar büntetőjogban ezek a felségsértés esetei voltak) és az állam külső biztonsága elleni bűncselekmények (ezeket régen a hűtlenség esetei közé sorolták). Általában elmondható ezekről a bűncselekményekről, hogy:

- az egyik társadalomra legveszélyesebb bűncselekménycsoportot képezik;
- politikai bűncselekményeknek tekintjük őket, szemben a Btk. összes többi fejezetében található köztörvényes bűncselekménnyel;
- valamennyi büntettet képez (kivéve a járulékos feljelentés elmulasztását);
- általában büntetendő az előkészületük;
- a szabadságvesztés végrehajtási fokozata tipikusan fegyház (ha a kiszabott büntetés három év vagy ennél hosszabb);
- szigorúak a szankciók;
- valamennyi bűncselekményhez feljelentési kötelezettség társul;
- üldözésük körében az állami önvédelmi elv (reálprincípium) érvényesül;
- mellékbüntetésként kitiltásnak is helye van;
- a nyomozás elrendeléséig az Alkotmányvédelmi Hivatal végzi ezen bűncselekmények felderítését (1995. évi CXXV. törvény 5. § h) pont).

A kémkedés három változata a hatályos magyar büntetőjogban

A kémkedés a hatályos magyar büntetőjogban három tényállásban szabályozott jogellenes magatartás 2014 óta. A kémkedés mind az Európai Unió intézményei ellen, mind a szövetséges fegyveres erő ellen a hagyományos büntetőjogi dogmatika szerint az állam külső biztonságát sértő bűncselekmény, bár rögtön hozzá kell tennünk, hogy nemzetbiztonság-tudományi tekintetben valamennyit ezzel egyidejűleg az állam belső biztonságát veszélyeztető cselekményeknek is tekinthetjük.

Kémkedés

261. § (1) Aki idegen hatalom vagy idegen szervezet részére Magyarország ellen hírszerző tevékenységet folytat, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott kémkedést szigorúan titkos minősítésű adat kiszolgáltatásával követi el, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki kémkedésre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Nem büntethető a hírszerző tevékenységre ajánkozás vagy vállalkozás miatt, aki – mielőtt egyéb hírszerző tevékenységet fejtett volna ki – az ajánkozását vagy

vállalkozását a hatóságnak vagy az állam illetékes szervének bejelenti, és a külföldi kapcsolatait teljesen feltárja.

A kémkedés alaptípusa a Btk. 261. §-ában szabályozott bűncselekmény. *Jogi tárgya Magyarország Alaptörvény szerinti állami (alkotmányos) rendje, közelebbről az állam biztonsága, valamint hazánk minden fontos politikai, katonai, társadalmi vagy gazdasági érdeke.*

A kémkedés alanya állampolgárságra tekintet nélkül bárki lehet. A külföldi állampolgárok tipikusan a nagykövetségeken belül végzik a kémtevékenységet, diplomáciai fedésben. A nagykövetségek az esetek többségében az ügynevezett rezidentúrák központjai is egyben. A külföldi diplomátákat viszont megvédi a diplomáciai mentesség, büntetőjogi felelősségre vonással Magyarországon csak a magyar állampolgároknak és a nem diplomatafedésben dolgozó külföldi ügynököknek kell számolniuk. A kémkedést csak szándékosan lehet elkövetni, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt.

Az elkövetési tárgy bármely adat lehet, amely alkalmas a Magyarország érdekeivel ellentétes felhasználásra. A tényállás minősített esete speciális elkövetési tárgyat tartalmaz, ez a szigorúan titkos minősítésű adat.

A bűncselekményt megvalósító elkövetési magatartás: hírszerző tevékenység, amelynek fogalma a következő területeket öleli fel a hagyományos⁴ titkosszolgálati osztályozás⁵ szerint:

- a) *HUMINT (Human Intelligence)*⁶: A titkos és bizalmas információk megszerzése érdekében minden állami és magán titkosszolgálat humán forrásokat létesít külföldön, illetve külföldi irányultsággal belföldön is. A humán források köre az alkalmi adatszolgáltatóktól a szervezetszerű (külföldi ügynöki) együttműködésig terjed. A titkos kapcsolati kör olyan személyekből áll, akik a külföldi titkok megszerzéséhez már meglévő vagy kialakítható lehetőségekkel rendelkeznek.
- b) *TECHINT (Technical Intelligence)*⁷: A technikai hírszerzés egy átfogó megnevezés, amely a hagyományos titkosszolgálati eszközök (például lehallgatás) alkalmazásától az elektronikus eszközökkel folytatott felderítésig és tudományos módszerekkel kidolgozott eljárásokig terjed. A technikai információszerzés fogalma a távközlési csatornákból és adatátviteli hálózatokból történő, továbbá a rejtjelző és irodatechnikai berendezések műszaki eszközökkel és módszerekkel való támadásával megvalósuló információszerzést foglalja magában.

A távközlési csatornákból történő információszerzés a nemzetközi – elsősorban egyes külföldi kormányzati – távközlési csatornák támadásával valósul meg. A műszaki támadás a rejtjelző és irodatechnikai eszközök működése közben keletkező, illetve azok valamely beavatkozással gerjesztett kísérőjelenségeinek vételére, feldolgozására és a támadott berendezéseken írt nyílt információk visszaállítására irányuló, tudományos módszerek és technikai eszközök kombinált alkalmazásával folytatott tevékenység.

⁴ Természetesen léteznek ennél szélesebb spektrumot felölelő csoportosítások és definíciók is.

⁵ www.mkih.hu/hivatal_hirszerzes.shtml (A letöltés dátuma: 2011. 10. 02.)

⁶ Jelentése: humán hírszerzés, emberi erőforrások felhasználásával végzett adatgyűjtés és információszerzés.

⁷ Technikai hírszerzés.

- c) *OSINT (Open Source Intelligence)*⁸: a titkosszolgálatok figyelemmel kísérik a nyílt információs forrásokat is. Ezek a sajtókiadványok, a tömegkommunikáció műsorai, nyílt adatbázisok és információs rendszerek és az internet lehetnek. Az így elérhető nagytömegű adathalmazból kell kiszűrni a szükséges információkat.
- d) *Nemzetközi együttműködés*: az egyes nemzeti titkosszolgálatok általában részt vesznek több multilaterális titkosszolgálati együttműködésben. Partneri kapcsolataink valamennyi relációban a kölcsönösségen, a közös érdekeken és az egyenjogúságon alapulnak.

A hírszerző tevékenység fogalmát az ezredforduló után megjelent hazai büntetőjogi tankönyvek már a korábbiaktól eltérően, sokkal tágabban értelmezik: „Napjainkban a kémkedés rendszerint már nem korlátozódik a titkos adatszervező, adatszolgáltató tevékenységre, hanem annál lényegesen tágabb körű tevékenység. Magában foglal olyan cselekményeket is, mint például a hírszerző szervezet részére megfelelő személy felkutatása, a célszemélyek kompromittálása, hírszerző rezidentúrák működtetése stb. A modern hírszerzés felhagyott a kémkedés hagyományos formáival (beszerzés, beszerzési nyilatkozat felvétele) is, és inkább a kapcsolattartás lazább formáit választják. A tényállás tartalmilag a hírszerző szervezetek részére történő titkos, konspirált információszerző és azt elősegítő tevékenységet nyilvánítja büntetendővé.”⁹

A hírszerző tevékenység végzése a hatályos tényállás szerint két irányban történhet:

- a) idegen hatalom vagy
- b) idegen szervezet részére.

Az idegen hatalom tipikusan egy állam, az idegen szervezet pedig általában egy külföldi titkosszolgálat. Bármilyen szervezet szóba jöhet, amelyik rendeltetésszerű tevékenységét nem Magyarországon fejtí ki. Ha egy idegen titkosszolgálat által működtetett fedőcég az idegen szervezet, akkor a tulajdonosi szerkezetében akár magyar állampolgárok is lehetnek, ettől függetlenül a cselekmény tényállásszerű. (Az viszont már más kérdés, hogy felmerül az ilyen cégtulajdonos magyar állampolgárok büntetőjogi felelőssége is.)

A bűncselekmény tényállása eredményt nem tartalmaz, vagyis a kémkedés befejezetté válik a tényállásszerű magatartás tanúsításával. A törvényhozó célzatot nem kíván meg a cselekmény tényállásszerűségéhez, a motívum is közömbös. Az elkövetés akkor is megállapítható, ha az elkövetőt nem politikai, hanem anyagi érdek motiválja.

A hírszerző tevékenység folytatásával a kémkedés befejezetté válik. Tevékenységet folytatni a következetes bírói gyakorlat szerint egyetlen magatartással nem lehet, ahhoz időben és térben elkülönülő magatartások szükségesek. Maga a hírszerző tevékenység is egy folyamatos cselekménysorozatot jelent a titkosszolgálati szakszargon szerint, a bűncselekmény tehát egyetlen tevékenységi aktussal nem követhető el. Ha az elkövető csak egyetlen magatartást tanúsított, akkor vagy a kémkedés kísérlete, vagy más bűncselekmény (például valamilyen titoksértő bűncselekmény, esetleg

⁸ Nyílt forrású hírszerzés.

⁹ BELOVICS–MOLNÁR–SINKU 2005, 35–36.

más állam elleni bűncselekmény) állapítható meg, vagy ha sem a kísérlet, sem más bűncselekmény nem állapítható meg az elkövető terhére, akkor bűncselekmény hiányában fel kell menteni. (Tehát például egyetlen alkalommal futártevékenység ellátása egy külföldi titkosszolgálat javára vagy érdekében, vagy minősített adatokat nem tartalmazó információk átadása, azokból egyetlen alkalommal elemző-értékelő jelentés készítése idegen hatalom vagy idegen szervezet részére még nem minősül bűncselekménynek az új Btk. alapján.) Kísérlet csak akkor állapítható meg, ha az elkövető az adat megszerzésére irányuló magatartását megkezdi, de ahhoz nem jut hozzá, illetve ha egyetlen adatot vagy akár több adatot tartalmazó egyetlen jelentést továbbít, továbbá bizonyítható, hogy a kapcsolat huzamosabb időre jött létre a hírszerző és az idegen hatalom vagy idegen szervezet között. A gyakorlat szempontjából ez azzal a következménnyel jár, hogy különös alapossággal kell dokumentálni és bizonyítani egy hírszerző tevékenységgel gyanúsított személy tevékenységét ahhoz, hogy a kémkedés elkövetése megállapítható (és a bíróság előtt bizonyítható) legyen. A törvény az előkészületet is büntetni rendeli, kifejezve ezzel a kémkedés fokozott társadalomra veszélyességét.

A tényállás eredményt nem értékel, az elkövetési magatartás tanúsításával, vagyis a hírszerző tevékenység végzésével a bűncselekmény befejezetté válik.

A bűncselekmény minősített esete, ha a kémkedést szigorúan titkos minősítésű adat kiszolgáltatásával követik el.

A kémkedés tevékenység folytatásával valósul meg, vagyis folyamatos, tartós bűncselekmény. Emiatt ha valaki azonos szervezet vagy idegen hatalom részére rendszeresen vagy folyamatosan végez hírszerző tevékenységet, a kémkedés természetes egység. Ha több szervezet vagy több idegen hatalom részére történik a kémkedés, akkor a sértett, vagyis a magyar állam azonosságára tekintettel álláspontunk szerint folytatólagos egység állapítható meg. Halmazat megállapítására csak abban a ritka és a gyakorlatban valószínűtlen szituáció esetében állapítható meg, ha több szervezet vagy hatalom részére végez hírszerző tevékenységet az elkövető, és a folytatólagosság a részselekmények között eltelt hosszabb idő miatt nem állapítható meg.

A tényállás büntetlenséget biztosít annak az elkövetőnek, aki mielőtt egyéb hírszerző tevékenységet fejtett volna ki, az ajánlközését vagy vállalkozását a hatóságnak bejelenti és a külföldi kapcsolatát teljesen feltárja. Ez a törvényi rendelkezés egy hatékony eszköz lehet a magyar elhárítás számára a külföldi ügynökök azonosítása után a „visszafordításukra”, vagyis arra, hogy kettős ügynökként alkalmazva a lebukott kém, játszmába kezdjenek a külföldi hírszerző szervezettel, hamis adatokkal félrevezetve azt. Fontos kérdésként merülhet fel a gyakorlatban, hogy a kettős ügynök információkkal való ellátása során néha szükségképpen valós adatokat is adni kell neki, mert a kizárólag hamis információk szállítása révén hamar dekonspirálódhatna, lelepleződhetne. Ebben az esetben formálisan megvalósul ugyan a kémkedés tényállása, ha azonban a szakma szabályait betartva adják ki a hamis mellett a valódi információkat is a külföldi hírszerző szervezetnek a magyar elhárítás munkatársai a kettős ügynökön keresztül, álláspontom szerint bűncselekmény nem valósul meg a társadalomra való veszélyesség hiánya miatt. Ebben az esetben azonban különösen körültekintően, a szakma szabályai szerint kell eljárni, és csak a lehető legszűkebb körben lehet valós információkat kiadni idegen hatalom vagy idegen szervezet részére.

A titoksértő bűncselekményekkel a kémkedés a következő viszonyban áll: mind a specialitás, mind a konzumpció elve alapján (tehát a súlyosabb büntetési tétel miatt is) a kémkedést állapítjuk meg látszólagos alaki halmazat esetén.

A kémkedést a gazdasági titok megsértésétől álláspontunk szerint a következő szempontok alapján lehet elhatárolni: ha a hírszerző tevékenység mint elkövetési magatartás bizonyítható (az újabb jogirodalmi álláspontok alapján, tekintettel a hírszerző tevékenység fogalmának meglehetősen kiterjesztett értelmezésére, ez nem nehéz), és gazdasági titoknak minősülő adatot továbbít valaki idegen hatalom vagy idegen szervezet részére, kémkedést követ el (gazdasági kémkedést). Ha a gazdasági titkot valaki önmagának szerzi meg, vagy olyan belföldi szervezet részére továbbítja, amely esetében nem bizonyítható a külföldi (idegen) titkosszolgálatokkal való kapcsolat, csak gazdasági titok megsértése valósul meg (ez a szakirodalomban ipari kémkedésnek nevezett eset). A legfontosabb elhatároló elem egyébként az, hogy képes-e az adat illetéktelen kezelésével a terhelt sérteni Magyarország fent felsorolt gazdasági, pénzügyi stb. érdekeit. Ha igen, akkor kémkedést kell megállapítani, ha nem, akkor bármekkora is a kár, csak gazdasági titkot sértettek. Ennek a büntetési tétele jelentősen enyhébb a kémkedésénél.

A hivatalos statisztika szerint alig válik ismertté kémkedés Magyarországon. Nem véletlenül. A lebukott kémeket a legritkább esetben célszerű büntetőjogi úton felelősségre vonni. Egy ország nemzetbiztonsági érdekeit sokkal hatékonyabban szolgálhatja az elfogott kém „visszafordítása”, vagyis kettős ügynökként történő foglalkoztatása, ami által az ellenérdekű titkosszolgálat hamis információkkal félrevezethető. Emellett a külföldön dekonspirálódott ügynökök magyar ügynökökkel történő kicserélése miatt is szükség lehet arra egyes esetekben, hogy a büntetőeljárás lefolytatására ne kerüljön sor. Néha azonban lefolytatják a büntetőeljárást a kémek ellen hazánkban is. (A büntetőeljárással nemzetközi hírverés is generálható, és így az ország alkupoziója javulhat, ha a magyar érdekeket szolgáló kémek kicserélése felmerül.) Előfordul azonban, hogy a büntetőeljárás szigorú szabályainak megfelelően, perrendszerűen nem lehet bizonyítani a „majdnem biztosan” tudott tényeket és körülményeket, ilyenkor a bíróság felmentő ítéletet hoz bűncselekmény vagy bizonyítottság hiányában.

Kémkedés az Európai Unió intézményei ellen

261/A. § A 261. § szerint büntetendő, aki az Európai Unión kívüli harmadik állam részére az Európai Parlament, az Európai Bizottság vagy az Európai Unió Tanácsa ellen hírszerző tevékenységet folytat.

A bűncselekmény a kémkedés egyik speciális alakzatát szabályozza, 2014. január 1-jétől hatályos. Ezzel a tényállással egy fontos büntetőjogi jogházagot szüntetett meg a jogalkotó, aminek fontosságát az is jelzi, hogy szinte rögtön a hatálybalépése után indult is egy büntetőügy ilyen bűncselekmény gyanújával, amely ügy még jelenleg is folyamatban van.

A bűncselekmény tényállása úgynevezett utaló diszpozíciót tartalmaz, vagyis visszautal a 261. §-ra, így vonatkozik rá az ott szabályozott minősített eset és büntetethetőséget megszüntető ok, és ennek is büntetendő az előkészülete.

A bűncselekmény jogi tárgya speciális: az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa érdekeit védi.

Az Európai Parlament az Európai Unió parlamentáris szerve, amelyet az EU állampolgárai közvetlenül választanak, öt éves időtartamra. A Miniszterek Tanácsával együtt alkotja az EU törvényhozói hatalmi ágát. Hivatalosan a székhelye Strasbourg (emellett Brüsszelben is ülészik).

Az Európai Bizottság az Európai Unió egyik legfontosabb intézménye, az EU egészének érdekeit képviseli és támogatja. Új európai jogszabályokra vonatkozó javaslatokat szövegez, emellett az uniós politikák végrehajtásával és az uniós források elköltésével kapcsolatos mindennapi feladatokat irányítja.

Az Európai Unió Tanácsa az Európai Parlamenttel közösen alkotja az Európai Unió (EU) törvényhozó szervét. Minden tagállam kormányának a miniszterét tartalmazza. Az Európai Unió Tanácsát a hivatalos uniós dokumentumok helyenként Tanácsként említik és gyakran hivatkoznak rá Miniszterek Tanácsa néven. Székhelye Brüsszel (azonban meghatározott időközönként Luxembourgban ül össze).

Speciális tényállási elem a passzív alany: az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa. Emellett a tényállásszerűséghez az is kell, hogy a hírszerző tevékenységet EU-n kívüli harmadik állam részére folytassák.

A bűncselekmény álláspontunk szerint nem áll látszólagos alak halmazatban a kémkedéssel az eltérő jogi tárgy miatt.

A szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés

262. § A 261. § szerint büntetendő, aki a kémkedést Magyarország vagy a kölcsönös katonai segítségnyújtás kötelezettségét tartalmazó hatályos nemzetközi szerződés szerint Magyarországgal szövetséges állam területén, szövetséges fegyveres erő ellen követi el.

A bűncselekmény a kémkedés egyik speciális alakzatát szabályozza, tényállásának elemzése kapcsán mindenben a 261. §-ra támaszkodhatunk, hasonlóan az Európai Unió intézményei elleni kémkedés bűncselekményének elemzéséhez.

A bűncselekmény tényállása itt is utaló diszpozíciót tartalmaz, vagyis visszautal a 261. §-ra, így vonatkozik rá az ott szabályozott minősített eset és büntethetőséget megszüntető ok, és ennek is büntetendő az előkészülete. (Talán célszerű lett volna a 261/A. §-ban szabályozott bűncselekménnyel összevonnia a jogalkotónak.)

A bűncselekmény jogi tárgya speciális: Magyarország és a vele szövetséges (NATO-tag) állam katonai érdeke. Magyarország az 1999. évi I. törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel csatlakozott a NATO-hoz. Ezen csatlakozási szerződés talán legfontosabb pontja az 5. cikk, amely kimondja:

„A Felek megegyeznek abban, hogy az egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek; és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. Cikke által elismert egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Felekkel egyetértésben,

azonnal megteszi azokat az intézkedéseket, ideértve a fegyveres erő alkalmazását is, amelyeket a békének és biztonságnak az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart.”

Speciális tényállási elem az elkövetés helye, illetve a passzív alany. Az elkövetés helye Magyarország vagy a kölcsönös katonai segítségnyújtás kötelezettségét tartalmazó hatályos nemzetközi szerződés szerint Magyarországgal szövetséges állam területe. A passzív alany is speciális: a szövetséges fegyveres erő. Ennek a fogalmával kapcsolatban a Btk. 459. § (3) bekezdése ad eligazítást:

„Ahol e törvény szövetséges fegyveres erőt, külföldi hadművelleti területen végzett humanitárius tevékenységet, békefenntartást vagy humanitárius műveletet említ, azon a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvényben meghatározott fogalmakat kell érteni.”

A Btk. területi és személyi hatályáról szóló 3. § (2) bekezdés a) pont ab) alpontja alapján ez a bűncselekmény nem magyar területen történő elkövetés esetén csak akkor büntethető, ha magyar állampolgár követi el, vagy amennyiben nem magyar állampolgár az elkövető, de az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő ez a cselekmény.

A bűncselekmény látszólagos alaki halmazatban állhat a kémkedéssel, ilyenkor a specialitás elve alapján csak a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést lehet megállapítani.

Elkövethető-e a kémkedés kizárólag nyílt adatok gyűjtésével és elemzésével?

Az előzőekben láthattuk, hogy nem könnyű feladat a büntetőjog eszköztára segítségével minden kétséget kizáróan bizonyítani a kémkedést. Az eddigi magyar gyakorlatban kizárólag olyan ügyek fordultak elő, amikor az elkövető minősített információkat (is) kiadott idegen szervezetek részére. Enélkül nagyon nehéz feladat a kémkedés bizonyítása a büntetőbíró előtt. Talán a legérdekesebb hazai ügyünk a 2009-ben elhunyt Belovai István¹⁰ büntetőügye volt, aki önéletrajzában, a *Fedőneve: Scorpion* című könyvben (1998) leírja, hogy hosszas vívódás után döntött úgy, kapcsolatba lép a CIA¹¹-val, hiszen ezzel egy újabb világháborút előz meg – állítja. Gyakorlatilag az ő tevékenysége folytán bukott le később a Conrad-összeesküvés, ami később a világsajtót is bejárta. Clyde Lee Conrad (1948–1998) Németországban állomásozó amerikai katonatiszt rendszeresen szigorúan titkos katonai információkat adott át a Magyar Népköztársaságnak 1974–1988 között. Ezek közül a stratégiai szempontból

¹⁰ Egy érdekes adalék a közelmúltból: A bolíviai ügyészség szerint Belovai István révén állt kapcsolatban az amerikai CIA-val Eduardo Rózsa Flores, aki a bolíviai ügyészség szerint terrorista csoportot szervezett bolíviai szeparatista erők szolgálatában. Rózsa Flores és a CIA számára dolgozó Belovai valószínűleg a Balkánon lépett kapcsolatba egymással, és utóbbi később technikai és pénzügyi segítséget nyújtott Rózsa Flores bolíviai tevékenységéhez – jelentette a bolíviai sajtó. Lásd: www.mixonline.hu/Cikk.aspx?id=37012 (A letöltés dátuma: 2011. 10. 23.)

¹¹ Central Intelligence Agency (Központi Hírszerző Ügynökség) az USA egyik szövetségi hírszerző szervezete a Hírszerző Közösség tagjaként. 1947-ben alapították.

legfontosabb a Kelet- és Nyugat-Európát elválasztó atomaknazár tervrajza volt, amelynek segítségével a szovjet páncélosok akadálytalanul juthattak volna ki a La Manche-ig. 1990-ben Conradot egy német bíróság kémkedés miatt életfogytiglani szabadságvesztésre ítélte. Belovai azonban korábban, még a '80-as évek közepén bukott le, amikor éppen átvett egy dokumentumot egy rejtkehelyen. Az ehhez használt preparált kő, mint tárgyi „postaláda”, kiállított múzeumi tárgyként ma is megtalálható Budapesten, az Alkotmányvédelmi Hivatal központi épületében. Az ügyész a tárgyaláson egyébként az akkor hatályos Btk. alapján halálbüntetést kért Belovaira, de végül életfogytiglani börtönre és teljes vagyonekobzásra ítélték, majd 1990-ben Göncz Árpád köztársasági elnök kegyelemben részesítette, a büntetése hátralévő részét nem kellett letöltenie (az életfogytig tartó szabadságvesztésből hátralévő mintegy 20 évet a köztársasági elnök 5 év próbaidőre felfüggesztette, ez a döntés példa nélküli a magyar büntetőjogban).

„Az OSINT az amerikai titkosszolgálatok által kifejlesztett módszer, amely az internet terjedésével általánossá vált nemcsak a titkosszolgálatoknál, hanem az üzleti élettől a kormányzati tevékenységig széles spektrumon. Az interneten keresztül az elmúlt évtizedekben olyan mennyiségű adat halmozódott fel, hogy követése, kutatása már csak célirányos eszközökkel és módszerekkel lehetséges. Míg korábban a nyilvános információk gyűjtése a titkosszolgálatok másodlagos feladatai közé tartozott, az információs forradalom terjedésével a tv-műsorok, webújságok, rádiók, blogok és közösségiportál-bejegyzések mind olyan hírforrássá alakultak, amelyeket megfelelő és módszeres szűrés segítségével hasznos adattá lehet formálni.”¹² Mivel az OSINT nyilvánosan hozzáférhető információk elemzése útján nyer a kiinduló adatokhoz képest minőségileg újabb információkat, fel kell tennünk a kérdést, hogy a kizárólag nyílt forrásból származó adatok gyűjtése és továbbítása

1. lehet-e tényállásszerű a kémkedés vonatkozásában, valamint
2. minősülhet-e bűncselekményként kémkedésnek.

1. Az első kérdéssel kapcsolatban szét kell választanunk az adatgyűjtési és -elemzési fázist az adatok továbbításától. Pusztán nyilvánosan hozzáférhető adatbázisok elemzése, azokból adatok gyűjtése álláspontunk szerint büntetőjogilag teljesen semleges cselekmény még akkor is, ha például ennek révén minőségileg új információkhoz jut hozzá az adatbányászatot folytató személy. (Az internetre felkerült információk akkor is nyilvánosan hozzáférhető információknak minősülnek, ha egyébként minősített adatok is keveredhetnek vagy keverednek közéjük, gondoljunk itt csak a Wikileaks-kiszivárogtatással kapcsolatos botrányra.) Amennyiben a nyilvánosan hozzáférhető adatokból nyert információkat továbbítják idegen hatalom vagy idegen szervezet részére, akkor viszont már a tényállásszerűség megvalósulhat. Nem mindegy azonban, hogy milyen információkat és milyen idegen szervezet vagy hatalom részére továbbít az elkövető. Például nyilvánosan hozzáférhető orvosi, műszaki vagy tudományos adatok gyűjtése és továbbítása egy idegen kutatóintézetben dolgozó személy részére nem tényállásszerű. Tényállásszerű lehet viszont egy ellenérdekelt

¹² RESPERGER 2018, 138.

titkosszolgálat részére kormányzati, politikai vagy gazdasági információk gyűjtése, elemzése, feldolgozása és továbbítása.

2. A tényállásszerűség vizsgálata után a társadalomra veszélyesség és a bűnösség vizsgálata következik. A társadalomra veszélyesség meglétének bizonyítása ebben az esetben nem könnyű feladat. A cselekménynek sértenie vagy veszélyeztetnie kell Magyarországot érdekeit. Ráadásul az elkövető sok esetben sikeresen hivatkozhat társadalomra veszélyességben való tévedésre is. A bűnösség körében a szándékosság bizonyítása szintén nehézséget jelenthet az eljáró hatóság számára: azt kell ugyanis bizonyítani, hogy az elkövető tisztában volt vele, hogy az általa gyűjtött információk magyar érdekeket sérthetnek, tudatában volt továbbá annak is, hogy idegen hatalom vagy idegen szervezet részére továbbítja azokat, és tudatában volt annak is, hogy ezzel a magatartásával potenciálisan kárt okoz vagy okozhat Magyarországnak.

A kémkedés tehát csak sokszorosan szűkítő feltételek alkalmazása mellett állapítható meg azon elkövetők terhére, akik kizárólag nyílt forrásból szerzik az információikat.¹³ Nyílt forrású hírszerzés (OSINT) büntetőjogi üldözésére, és az elkövető megbüntetésére legfeljebb akkor látok gyakorlati lehetőséget a jövőben, amikor egy már lebukott kém esetében a minősített adatok átadását nem lehet ugyan bizonyítani, de azt igen, hogy az elkövető rendszeres kapcsolatban állt egy idegen szervezettel, és folyamatosan küldött a részére nyílt forrásból származó, de ugyanakkor általa megszürt, elemzett információkat.

Felhasznált irodalom

ANGYAL Pál (1928): *Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921: III. t.-c.* Budapest, Athenaeum.

BELOVAI István (1998): *Fedőneve: Scorpion*. Budapest, Szerzői kiadás.

BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál (2005): *Magyar büntetőjog. Különös rész*. Budapest, HVG-ORAC.

Büntetőjogi tankönyv II. Különös rész (1959). Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztály.

KISH, John (1995): *International Law and Espionage*. The Hague – Boston – London, Springer.

RESPERGER István szerk. (2018): *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus.

Internetes forrás

www.mkih.hu/hivatal_hirszerzes.shtml (A letöltés dátuma: 2011. 10. 02.)

¹³ A nyílt forrású hírszerzés büntetőjogi üldözése – ha ez nem csak egy limitált, szűk körre korlátozódik – felvetheti a különböző emberi jogok és a nemzetbiztonsági érdekek konfliktusát is. E témakörben kiváló elemzést tartalmaz a magyar származású szerző, Kiss János Ferenc monográfiája: KISH 1995.